

НАЙМЕННІ СЕЛЬСКАГАСПАДАРЧЫХ ПРЫЛАД ПРАЦЫ Ў ГАВОРКАХ ВІЦЕБШЧЫНЫ: ЛІНГВАКРАІНАЗНАЎЧЫ АСПЕКТ

Крывёнак Г.М.,

*студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Дзядова А.С., канд. філал. навук, дацэнт*

У апошнія дзесяцігоддзе ў беларускім мовазнаўстве актывізаваўся лінгвакраіназнаўчы падыход да вывучэння лексічнага матэрыялу. Аналіз лексічных адзінак у лінгвакраіназнаўчым аспекце мае на мэце выяўленне асаблівасцей нацыянальна-культурнага кампанента іх значэння, інфарматыўнага зместу, сэнсавых адценняў і канатацый на ўзроўні, максімальна набліжаным да іх успрыняцця носьбітамі пэўнай мовы і культуры.

Цікавы і багаты матэрыял для лінгвакраіназнаўчых даследаванняў дае не толькі літаратурная мова, але і дыялектная. Нацыянальна-культурная аснова значэння дыялектызмаў, якія функцыянуюць у гаворках Віцебскай вобласці, дастаткова выразна акумулюецца ў намінацыўных адзінках, семантыка якіх звязана з абазначэннем сельскагаспадарчых прылад працы, што спрадвечу выкарыстоўваліся беларусамі ў працэсе іх гаспадарчай і земляробчай дзейнасці.

Мэта артыкула – выявіць лінгвакраіназнаўчую спецыфіку найменняў сельскагаспадарчых прылад працы ў народна-дыялектнай мове Віцебшчыны.

Матэрыял і метады. Даследаванне праведзена на матэрыяле “Рэгіянальнага слоўніка Віцебшчыны” [1], [2]. Асноўнымі метадамі даследавання выступаюць апісальны метады і метады сістэмнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Вывучэнне назваў прылад працы як састаўной часткі сельскагаспадарчай лексікі, якая функцыянуе ў народна-дыялектнай мове Віцебшчыны, мае вялікае значэнне для разумення і асэнсавання матэрыяльнай культуры і рэгіянальных моўных асаблівасцей паўночна-ўсходняй часткі Беларусі.

Гаспадарка выступае ў якасці асновы жыццядзейнасці любога народа, у тым ліку і беларускага. У семантыцы даследаваных дыялектызмаў з агульным значэннем ‘прылада працы’ акумулявана багатая лінгвакраіназнаўчая інфармацыя пра гаспадарчыя заняткі беларусаў, адлюстравана спецыфіка іх земляробчай дзейнасці.

Лексіка-семантычная група найменняў сельскагаспадарчых прылад працы неаднародная з пункту гледжання семантыкі яе кампанентаў і ўключае ў свой склад, па нашых падліках, больш за 40 лексічных адзінак. Значнай пашыранасцю на Віцебшчыне характарызуюцца назвы, семантычна звязаныя з асноўнымі сельскагаспадарчымі заняткамі сялян-беларусаў – вырошчваннем бульбы і жыта, нарыхтоўкай сена на зіму і інш. Так, даволі актыўна ўжываюцца лексемы, якія з’яўляюцца назвамі сельскагаспадарчых прылад працы, што спрадвечу выкарыстоўваліся нашымі продкамі для апрацоўкі глебы. Вельмі частым з’яўляецца ўжыванне слоў са значэннем ‘плужок для абворвання бульбы, матыка, саха’. Напрыклад, **абёрнік**: *Абёрнік зламаўся, трэба пазычыць у суседа* (Казлоўшчына Паст.) [1, с. 28]; **абсыпнік**: *Абсыпнікам бульбу абсыпаім, ганяім* (Ясева Міёр.) [1, с. 30]; **апўшнік**: *Мы бульбу апўшнікам ганяем два разы* (Варашылы Сен.) [1, с. 47]; **ворнік**: *А ворнік стары саржавеў, замяніць бы на навейшы* (Новы Двор В.-Дзв.) [1, с. 128]; **крук**: *Бульба так зарасла, што толькі крук паможыць* (Надазер’е Глыб.) [1, с. 268] і інш.

У большасці раёнаў Віцебскай вобласці шырока функцыянуюць лексемы дыялектнага паходжання са значэннем ‘матыка’. Напрыклад, **гачак (гачка)**: *Вазьмець гачак ды на гарод да вечара* (Выдрэя Лёзн., Езярышча Гар., Бачэйкава Беш., Нурава В.-Дзв., Коравічы Чаш.) [1, с. 152]; **грабка**: *Трымай грабку, зараз будзем палоць грады* (Ляхаўка Гар.) [1, с. 160]; **грацоўка (грыцоўка)**: *Вазьмі грыцоўку, нада ж пагрыцаваць троху* (Драгуны, Цілеўцы Міёр.) [1, с. 161]; **дзярбач (дзірбач)**: *Вазьмі дзярбач да прапалі якую латку бульбы* (Сяло Гар., Лескавічы Шум.) [1, с. 181]; **драбак**: *Вазьмі драбак і выпалі буракі* (Слабада Шум.); **драпка (драпцы)**: *Драпку ў рукі – і на поле палоць* (Ларынаўка Арш.) [1, с. 182]; **капаніца (капач, капачка, капачык, капыл)**: *Вазьмі капаніцу – на гарод зойдзім* (Ветрына Пол.) [1, с. 238]; **капаралка**: *Я табе вот гэту капаралку дам* (Расоны) [1, с. 239]; **матычка**: *Матычка затупілася, а палоць яшчэ многа* (Ураджайная Глыб.) [2, с. 20]; **палошнік**: *Палошнік валяецца без дзела, а агарод зарос* (Шарагі Міёр.) [2, с. 105]; **прапольнік**: *Рады пара абганяць прапольнікам : зараслі дужа* (Дрысвяты

Брасл., Абруб, Чарневічы Глыб.) [2, с. 172]; **прыжунюўка**: *Прыжунюўкай ідзі паграбай* (Плаўнік Чаш.) [2, с. 188]; **сабка**: *Прынясі мне сабку з гумна* (Галбея Паст.) [2, с. 271]; **спатыкач**: *Я спатыкачом усю бульбу прайшла – ні травінкі* (Папоўка Сен.) [2, с. 274] і інш.

Вельмі часта ў працэсе сельскагаспадарчай дзейнасці селянін выкарыстоўвае граблі. Гэта прылада для зграбання сена ці саломы. У ранейшыя часы беларусы працавалі з граблямі таксама ў час малацёбы на таку для выграбання каласкоў, цёртай саломы з зерневай кучы. Намі выяўлена і прааналізавана некалькі рэгіянальных найменняў, якія маюць значэнне ‘прылада для зграбання чго-небудзь, граблі’. Напрыклад: **аграблі**: *Ну куды ж аграблі ставіш, як дадуць па лбе, дык дзясятаму закажыш* (Шупені Тал., Капланы Сен., Занькі Леп., Кугоні, Лутава Сяльцо, Слабада Уш.) [1, с. 33]; **бібікі**: *Бацька рабіў бібікі і сабе, і людзям* (Мікалаева, Турчына Міёр.) [1, с. 83]; **грабы (грабалкі, грабелі, грабалья)**: *Забывся грабы на полі* (Казяны Брасл.) [1, с. 160]; **загрэбля**: *Загрэбля стаіць там жа за стога* (Чашнікі) [1, с. 200]. Назоўнікі **аграблі – грабы – загрэбля** матывуюцца дзеясловам *грэбі* ‘збіраць у адно месца, зграбаць’.

Ніводная сялянская гаспадарка не абыходзіцца без такой прылады працы, як вілы. Гэта ручная прылада для падняцця і пераносу снапоў, сена ці саломы. У мінулыя часы драўляныя вілы выкарыстоўваліся ў сялянскіх гаспадарках пры сціртванні снапоў і саломы, стагаванні сена, а металічныя – для вытрасання саломы ў час малацёбы і прыгатавання трасянікі. Напрыклад, **бяльмог** ‘вілы’: *Хутчэй хапай бяльмог і бяжы складаць сена* (Турчына, Мікалаева Міёр.) [1, с. 107]; **варголы** ‘т.с.’: *Не бяры поўныя варголы сена а то цяжка* (Мярэцкія Глыб) [2, с. 116].

Падчас капання, расчысткі ці пераносу зямлі селянін спрадвеку карыстаецца рыдлёўкай, якая ўяўляе сабой шырокі плоскі клінок, насаджаны на дзяржальню. Са значэннем ‘рыдлёўка’ ў гаворках Віцебшчыны выкарыстоўваюцца такія словы, як **жалязняк**: *Капаў яму жалезняком* (Падрэзы Чаш.) [1, с. 191]; **збступ**: *Павастры збступ* (Крынкі Лёзн.) [1, с. 209]; **капатка**: *Раньшы бульбу толькі капаткай капалі, а сёчас спіцыяльную цехніку прадумалі* (Сураж Віц.) [1, с. 239]; **мянтўшка**: *Мама заўсёды мянтўшкай капае бульбу* (Каралёва Шарк.) [2, с. 27]; **рыдзень**: *Узяўшы рыдзень, я патроху пайшла ў сторуна поля* (Стаі Леп.) [2, с. 235].

Заклучэнне. Такім чынам, прааналізаваныя намінацыі – гэта пераважна культурна маркіраваныя моўныя адзінкі, якія нясуць у сваёй семантыцы цікавую інфармацыю пра гісторыю, культуру і асноўныя віды сельскагаспадарчай дзейнасці носьбітаў віцебскіх гаворак. Лексічныя адзінкі, якія служаць у народна-дыялектнай мове Віцебшчыны для абазначэння сельскагаспадарчых прылад працы, дэманструюць у сваёй семантыцы назіральнасць і спрактыкаванасць беларусаў, выяўляюць чалавека як умельца і майстра сваёй справы.

1. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны : у 2 ч. / Л. І. Злобін (рэд.) [і інш.]. – Віцебск: УА “ВДУ імя П.М.Машэрава”, 2012. – Ч. 1. – 304 с.

2. Рэгіянальны слоўнік Віцебшчыны : у 2 ч. / склад. : Г. К. Семанькова, Т. А. Грачыха, А. С. Дзядова [і інш.] ; пад рэд. А.С. Дзядовой. –Віцебск : ВДУ імя П.М.Машэрава, 2014. – Ч. 2. – 358 с.

СОЦИАЛЬНАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ЛИРИКИ К. БУЙЛО: МЕЖЛИТЕРАТУРНЫЙ КОНТЕКСТ (НА МАТЕРИАЛЕ СБОРНИКА «НА АДНОЎЛЕНАЙ ЗЯМЛІ»)

Куликова К.В.,

студентка 4 курса БГУ, г. Минск, Республика Беларусь

Научный руководитель – Локтевич Е.В., старший преподаватель

Лирика К. Буйло – явление малоизученное в литературоведении, несмотря на то что первые стихотворения поэта были высоко оценены Я. Купалой [5, с. 59].

Некоторые стороны образного строя стихотворений К. Буйло, оригинальности стиля, особой чувственности лирического героя, своеобразия творческого метода рассматривались в статье Д. Бичель [5]. В работе А. Бельского проанализирована индивидуально-авторская интерпретация образа *земля* [4, с. 6]. В диссертационном исследовании И.С. Криштоп [2] специфика творчества поэта осмысливается в контексте диалога белорусской и американской литератур.

Научный интерес к лирике К. Буйло определяется значимостью философско-эстетических идей автора, разнообразием образов, тем и мотивов, презентующих проявления